

ÜNSELİ KÖYÜ

MAVİ ÜLKENİN İNSANLARI

Ve Van gölü çok maviydi... Çepeçevre yüksek dağların arasındaydı. Süphan dağı gölün kıyılarında dimdik yükselirdi, kimi günler göl dibinden aydınlanırdı, mavi ışıklar fışkırdı göğe doğru. Sütbeyaz Süphan dağı, sütbeyaz sular, topraklar, ağaçlar, otlar mavije keserdi... Bir mavi düş dünyası olurdu Van gölü kıyıları. Güneş bile mavi doğar, karanlıklar bile mavi basardı...

Yaşar Kemal

Her doğum sancılıdır biraz... Güneşin doğuşu da! O doğum gerçekleşirken, birçok bedel ödenir çünkü, perdenin görünmeyen öteki yüzünde. Çukurova'ya göç ederken geride bıraktıkları onu hiçbir zaman geride bırakmayacak, o da koparıldığı bir coğrafyayı içinde yaşatacak...

Güneşin mahmur ışıkları Esrük Dağının yamaçlarını yavaş yavaş inerken Van Gölü kıyısında bu dağın eteklerine kurulmuş olan Ünseli Köyü, diğer dağların gölgesinden âdetâ gerine gerine sıynılıyordu. Hayli uzakta sis ve bulut yığınlarının arasından vakur bir sükûnetle yükselen Süphan Dağının karlı zirvesi gölün eşsiz maviliğinde öylesine hareleniyordu ki bu büyüleyici manzara değil sade insanı, ona bakan bütün dağ taşları bile pekâlâ sarhoş edebilirdi. Bu yüzden Esrük Dağının adını pek de yadırgamadım doğrusu. Çocukluğunu ve gençliğinin önemli bir bölümünü Ünseli Köyünde geçirmiş olan Yaşar Kemal, her sabah uyanıldığı bu esatirî manzara karşısında kim bilir ne hayaller kurmuştu! Belki bana öyle geliyor olabilir ama Çukurova'dan Toros Dağlarına oradan Ağrı'ya uzanan birçok anlatısının dokusunda öteden beri hep bu muhteşem manzaranın kokusunu hissedirim. Neyse biraz sonra merakımı gidereceğimi umarak köye yaklaşırken ara sıra sanki Yaşar Kemal'in sesini duyar gibi oluyordum:

"Dünyada hiçbir göl, hiçbir deniz, hiçbir su, Van Gölü'nün maviliğinde olmaz. Masmavi... Deli eden bir mavilik. Ne gökyüzünde vardır öyle bir mavi ne de başka bir yerde. Bir tek mavi uyar bu mavije: Diyarbakır Ovasındaki çiçeklerin mavisi. Bir de bir camı kırıp kesitine bakan, işte o mavi..."

O, ana kadar özel bir ilgilim olmayan mavi rengi âdetâ başımı döndürmüştü. Neredeyse köyün sapağını kaçıracaktım. Durdum. Araçtan indim. Biraz sağa sola bakındıktan sonra köyün girişindeki evlerin birinin bahçesinde çapa yapan bir ihtiyara yanaştım. Selam verdim. Yavaş yavaş doğruldu. Selamımı alırken sanki tanıyacakmış gibi gözlerini kıstı. Şapkasını geri itti ve omuzundaki poşu ile terini kuruladı. Hacı Musa Yaşar ağanın

evini sordum. Eliyle işaret ederek "Biraz yukarıda soldan üçüncü sokağa sap, sağ cenahtaki üçüncü ev" dedi, ve tekrar işine dönerken "Soldan üçüncü sokak, sağ cenah ha!" diye tekrarladı. Teşekkür ettim. Yürümeye başladım. Gittikçe içimde garip bir his kabarıyordu. Sanki her köşe başında, her sokakta, rastladığım her köylünün yüzünde Yaşar Kemal'i görür gibi oluyordum. Nihayet biraz önce aldığım tarif üzere aşı boyalı büyükçe bir evin önünde durdum. Sokağa bakan iç avlunun eski ahşap kapısını birkaç kere tıklattım. Biraz sonra kapı gıcirtıyla aralandı. Yedi sekiz yaşlarında biraz utangaç fakat oldukça sevimli bir kız çocuğu beni görünce kim olduğumu sormaksızın kapıyı açtı ve gülümseyerek koşar adım uzaklaştı. İçeriye girdiğimde Hacı Musa Yaşar ağa, bütün iç avluya hâkim büyük bir ceviz ağacının gölgesine çekilmiş bir masanın başında oturuyordu. Beni görünce masadan güç alarak ayağa kalkmak istedi. Hızlıca elini öpmeye davrandım ve bu bahaneyle kalkmasına da mâni oldum. Kısa, fakat oldukça samimî bir musafahadan sonra kahvemini nasıl içeceğimi sordu. Acı olsun dedim. Gülümsedi. Yaşar Kemal'in amcasının oğlu olan Hacı Musa Yaşar ağa 110 yaşında fakat bir asrı hayli geride bırakmış ileri yaşına rağmen dinç sayılabilecek bir eski zaman adamıydı. Konuştuğu hem hafızasına hem de ara sıra boğazına düğümlenen mavi kokulu bazı yaralı sözcükleri yutkunmakta güçlük çekmesine rağmen konuşmasındaki acıklılığa hayret ediyordum. Bu arada kahvelerimiz de gelmişti. İlk yudumun ardından cevabını merak ettiğimi ilk soruyu sordum.

-Bu köyün ve tabii bütününüyle Van yöresinin, Yaşar Kemal'in edebî kişiliğinin oluşmasında bir hayli etkisinin olduğu bilinir. Bunu, yazdığınız eserlerde de az çok anlamak mümkün. Ama benim merak ettiğim Yaşar Kemal'in de bu köy üzerinde büyük bir etkisi varmı? Bu nasıl bir etkidir? Biraz anlatır mısınız?

Hacı Musa Yaşar, kahvesinden bir yudum aldıktan sonra başını kaldırıp iyice yuvalarına çekilmiş ıslak gözleriyle ceviz ağacının koyu yapraklı dalları arasından bir süre gökyüzüne baktı. O sıra uzaklardan bir guguk sesi geliyordu. Sanki benim sorumu hiç duymamış gibi anlatmaya devam etti: Dünya kuralları beri Süleyman Peygamberden başka hiçbir kulun kuşların dilinden anlamadığına inanırdık. Meğer Vanlı büyük şair Feqiye Teyran kuşların piriymiş. Hatta kimsenin görmediği, sesini işitmediği Anka kuşuyla dahi mülâki olmuş. Bu yüzden ölüm döşegine uzandığı sırada dünyanın bütün kuşları pirlarını uğurlamak için kafilâ kafilâ, katar katar Müküs kentine toplanmışlar. Dağ taş, yer gök irili ufaklı rengârenk kuşlarla dolup taşmış. Nihayet kuşların piri son nefesini verir vermez hep beraber göğün en yüce katına yükselmişler ve orada kanatlarını gerip efendilerini son defa tazim ve tebci etmişler... Yaşar Kemal'in bir romanında anlattığı bu efsaneyi naklederken Hacı Musa'nın sesi titriyor, sık ve kalın çizgilerle örülü çehresinin bütün hatları derin bir hüznün sırlı ışıltısıyla aydınlanıyordu. Üzerinde, inandığı kutsal bir olayı muhatabına anlatan samimi bir müminin ruh hâli vardı! Doğrusu sorumun cevabını almıştım. Ama o muhtemelen anlamadığımı düşünerek devam etti: Yaşar Kemal'in anlattığı bu hadise gencinden yaşlısına bütün köy halkı üzerinde daha ewel görülmelik bir tesir uyardı. Sırrına vâkif değilim ama bu köy artık onun yazdığı bir roman bizler de onun romanındaki insanlar. O gün bugündür Feqiye Teyran türküsü düşmez dilimizden. Her dem tıpkı o kuşlar gibi gökyüzünden sessizce süzülür, yüreklerimizin mahzun ve sıcak sahillerinde alabildiğine kanat çırpır. Velhasıl Yaşar Kemal bu halkın türküsüdür. O doğup büyüdüğü toprakların kaderini yazmış ve yazdıklarını da iliklerine kadar yaşamıştır. Hadi sözü biraz kırpalım da ne yaşadysa onu yazmıştır diyelim...

Yaşar Kemal, hayatının büyük bir bölümünü Adana havalisinde geçirmiş olduğu için sözün bu kırık yerinde **"Peki Van bu hayatın neresinde?"** diye sordum.

Hacı Musa şöyle devam etti: Yaşar Kemal herhangi bir coğrafyaya sığmayacak kadar büyük adamdır. Evrensel bir dili vardır. Ama bu dil onun doğup büyüdüğü topraklardan beslenen ve mazisiyle rabitasını hiçbir vakit kesmemiş olan sahici bir dildir. Van, Yaşar Kemal'in ata yurdudur. Baba toprağıdır. Babası, o henüz beş yaşında bir çocukken gözlerinin önünde bir ırgatı tarafından öl-

Kuşlar havada durur mu hiç? Durmaz! Ama Feqiye Teyran'a saygılarından öylece durmuşlar. Kendi lisanlarınca efendilerini son kez selamlamışlar.

dürülmüş; bir kurban kesimi sırasında gözüne gelen bir bıçak darbesi sonucu sağ gözünü kaybetmiştir. Bu elim hadiseler Yaşar Kemal'in duygu âleminde bambaşka bir dünya yaratmıştır. Bu dünyanın bir ucu daima Van'a çıkar. Lakin, "halka kim zulmediyorsa, etmişse, halkı kim eziyor, ezmişse, onu kim sömürmüş, sömürüyorsa, fedaalite mi, burjuvazi mi... Halkın mutluluğunun önüne kim geçiyorsa, ben sanatımla ve bütün hayatımla onun karşısındayım! Anadolu sayesinde dünya kültürüne katkı sağlayacağız..." diyen bir adamı ne Van'a ne Çukurova'ya ne de Anadolu'ya sığdırmak mümkün değildi. Bu sırada baştan beri bütün konuşulanları sessizce dinlemekte olan Sabiha Hanım söze karıştı. Hacı Musa'nın 90 yıllık hayat arkadaşısı olan Sabiha Hanım 107 yaşındaydı. O da kocası gibi yaşına göre hayli dinçti. Eliyle biraz uzakça bir yeri işaret ederek, "Şu karşıda görünen kayalığa Verşek Burnu derler. Ama biz oraya Yaşar Kemal kayası demişiz. Sabah vakti güneşin ilk ışıkları Esrük Dağna vurunca Yaşar Kemal kâğıtlarını ve kalemlerini alır o kayanın

Hacı Musa Yaşar

Sabiha Yaşar

Yaşar Kemal anlatılarında cehennemden cenneti izletmiştir.

üstüne tünardı. Bazen gün batımına kadar da dönmezdi. Balı tuz kitabının hepsini işte orada yazmıştır." dedi. Sabiha hanım belli ki Yaşar Kemal'in Baldaki Tuz adlı romanını kastediyordu. Bunu duyunca bir süre o kayada takıldı kaldı gözlerim. Bu arada Hacı Musa Yaşar, eşinin sözlerine birkaç cümle daha ilave etti ama neler söylediğini pek hatırlamıyorum doğrusu. Bu yaşı çınarları artık daha fazla yormak istemedim. Zaten Rohat Alakom ile olan randevumuza da az bir zaman kalmıştı. Vedalaşıp ayrıldım. Rohat Alakom araştırmacı bir yazar. Yaşar Kemal'in samimî bir dostuymuş. Birbirlerine evlerini açmışlar, sırlarını paylaşmışlar. Biraz önce Hacı Musa Yaşar ağaya sormak isteyip de her nedense vazgeçtiğim bir soruyu bu sefer ona yöneltiyordum.

-Yaşar Kemal, hayatının büyük bir bölümünü başka memleketlerde geçirmiş olmasına rağmen yüreği ve ruhuyla daima Van'a bağlı kalmış. Acaba Van'ı ata yurdu olarak benimsemiş olması dışında bunun daha başka sebepleri de var mıdır? Bu konuda neler söylersiniz?

Sanırım bu soruya cevap verebilmek için Birinci Dünya Savaşı yıllarına gitmek lazım. Yaşar Kemal'in ailesi bu savaş sırasında Van'dan göç etmek zorunda kalmıştır. Bu onlar için hem hüznün hem de umut yolculuğudur. Fakat bu yolculuktan bin defa pişmanlık duymuşlardır. Gurbet hayatı ve karşılaşmaları zorluklar onlarda gittikçe artan bir sıla özlemi yaratmıştır. Yaşar Kemal'in Çukurova'yı bütün kötülüklerin, çirkinliklerin ve haksızlıkların kol gezdiği korkulu bir bataklık olarak tasvir etmesi biraz da bu yüzden. Nitekim onun anlatılarında Çukurova bir cehennem, Van ise cennettir. Bunun belki biraz da çocukların bilinç altında yatan ana rahmine dönme arzusu yahut cennetten kovulmuş olma duygusuyla ilgili vardır. Zira onun anlatılarında Çukurova gerçek hayatın kötülüklerini Van ise çoğu zaman ideal olanı imler. İlginc olan şu ki Yaşar Kemal, böyle bir Van tasavvur ederken Çukurova'nın aksine burada her şeyin tam da istediği gibi olduğuna inanır. Bana sorarsanız Van onun imgeleminde bir yitik cennet ve bir kayıp zaman metaforudur. Nitekim buraya Van Denizi Ülkesi adını vermesi de bu yüzden.

-Van onun imgeleminde bir yitik cennet, bir kayıp zaman metaforudur, dediniz. Bunu biraz açabilir misiniz?

Elbette. Mesela Kimsecik romanı bunun çok açık bir kanıtıdır. Bu romanda yazarı sembolize eden Mustafa, büyüklerinden dinlediği adı Van olan cennet gibi bir ülkeyi arayıp durmaktadır. Berrak ve coşkun sularından başka pınarlarından bal ve süt de kaynayan bu ülkede insanlarla beraber diğer bütün canlılar birbirlerini asla incitmeden karşılıklı saygı ve sevgiye dayalı büyük bir ahenk içinde yaşamaktadır. Yeryüzünde her halde böyle bir ülke yoktur. Ama Van böyle bir ülkedir. Van'ın Yaşar Kemal'in imgeleminde böylesine muhayyel bir ülkenin metaforu olması kuşkusuz Van'dan göç etmek mecburiyetinde kalmış olan ailesinin gerek göç yollarında gerekse konakladıkları Çukurova'da çok büyük güçlüklerle karşılaşmış olmalarıdır. Ewela ata yurdundan ayrılıp yollara dökülen birçok insan o karlı dağları aşamamış, yollarda telef olup gitmiştir. Nice ana babalar yavrularını, nice çocuklar ana babalarını, bu yollarda yitirmiştir. Bütün bunlar bir yana Yaşar Kemal'in babası Sadık Bey, ihtiyar anasını bu göç yollarında tam bir buçuk yıl sırtında taşımış! Hatta anası her şeyi göze alıp her fırsatta gizlice geriye dönmüş ve yollarda kaybolmuş. Van'dan ayrılmayı ölümden beter telakki etmiş ama sonunda kadere boyun eğmek zorunda kalmış. Yaşar Kemal'in çocukluğundan itibaren sürekli dinlediği bütün bu acı hikâyeler onun imgeleminde işte böyle bir Van ülkesi yaratmış olmalıdır. Mavi ülkenin bu güzel insanlarını dinlerken bir edebiyat güneşinin doğuşunu âdetâ canlı canlı izliyormuş hissine kapılıyordum. Hiç bitmesin istiyordum. Ama maalesef bitti...